

מתוך סדרת הספרים "לב המועדים"

לב המועדים

גיליון 20 הלכות והליכות בימי עשרת ימי תשובה

אך על פי שהתשובה והצניקה יפה לעולם בעשרה ימים שבין ראש השנה ויום כיפור היא יפה ביותר ומתקבלת מיד שנאמר (ישעיה נה ו) "דרשו ה' בהמצאו" (רמב"ם תשובה פרק י' הלכה ו).

לימוד והנהגות בימים אלו

תיקון כל השנה: זו הימים שבין ר"ה ליו"כ הם כנגד ז' ימות השבוע ובכל יום יעשה אדם תשובה על אותו יום ביום א' מעשרת ימי תשובה יעשה תשובה על כל מה שחטא כל ימיו ביום א' וכן ביום ב' (יערות דבש ח"א דרוש א).

מסכת יומא: יש שנהגו ללמוד מסכת יומא ופירושה, **והטעם:** כדי שיהא רגיל בסדר העבודה (מטה אפרים תרג"ס ק"ד).

רמב"ם הלכות תשובה: יש שנהגו ללמוד כל יום מעשרת ימי תשובה פרק אחד מהלכות תשובה ברמב"ם שיש בו עשרה פרקים פרק ליום (הגר"ח מבריסק ובנו הגאון רבי משה, נטעני גבריאל פרק ד ו הערה ח).

לנהוג בחומרות: ראוי לאדם שיתנהג בימים אלו גם בחומרות שאין נוהג בהן בכל השנה. **והטעם:** לפי שגם אנו מבקשים מאת הקב"ה שיתנהג עמנו במידת החסידות (עין שו"ע תרג, רבינו מנוח על הרמב"ם פ' א מהלכות חו"מ הלכה ה).

אמירת פרקי תהלים: בעשרת ימי תשובה יאמר יותר מעשרה פרקי תהלים בכל יום, **והטעם:** בכדי לגמור התהילים בפעם השלישית (מחודש אלול) קודם יו"כ (משנ"ב תקפא ס"ק ג מטה אפרים).

סדר התפילות שמונה עשרה (שוש"ע תקפא א).

בתפילת שמו"ע מוסיפים בארבע מקומות תפילות לשנה טובה.

בברכה ראשונה לפני "ברוך אתה ה' מגן אברהם"

מוסיפים "זכרנו לחיים מלך חפץ בחיים וכו'" (שם תקפב).

הטעם שתקנו לומר זכרנו בברכת "מגן אברהם"

מפני שבאלו הימים הקב"ה דן את עולמו מי יחיה ומי ימות וצריכים אנו להתפלל על החיים, ובחיים נופל לשון זכירה דכתיב (יהוה אלהינו) "ובשוב רשע מרשעו כל פשעיו אשר עשה לא יזכרה לו בצדקתו אשר עשה ויחיה" וכמו כן לגבי אברהם מוזכר לשון זכירה (תהלים קה מב) "כי זכר את דבר קדשו" לכן תקנו לומר "זכרנו לחיים" בברכת "מגן אברהם" (סור תקפב, ד, לבוש שם ה).

הטעם שאומר זאת לפני "מלך עוזר ומושיע ומגן" לפי שצריך לסיים במטבע של חתימת הברכה (סור תקפב).

בדקדוקו: "לחיים" בשבא תחת הל' ולא בפתח. **והטעם:** כדי שלא ישמע לא לחיים (ר' מאיר מרוטנבורג הובא בטור שם ד).

הטעם שאין אומרים "זכרנו לחיים טובים" כמו "וכתוב לחיים טובים" לפי שהמבקש צריך לבקש מעט תחילה ורק אחר כך להוסיף יותר כמו שמצאנו אצל דוד שתחילה ביקש על השגנות "שגיאות מי יבין" (תהילים יט, יג) ואח"כ ביקש על הזדונות (שם יד) "גם מזדים חשוך עבדך" ואח"כ "אל ימשלו בי אז איתם" פירוש עברות חמורות (סור שם).

בסיום ברכת "מחיה המתים" מוסיפים "מי כמוך אב הרחמים".

הטעם שתקנו שבה זה בברכה זו לרמוז כי יום זה דוגמת יום תחית המתים שעתיד הקב"ה להוכיחם לחיים ולהקים מעפר ולחדשם כבתחילה כן אנו שואלים מלפניו ואומרים הרי אנו כמתים מפני חטאינו שיוכרנו לחיים ויחדשנו כבתחילה ונחיה לפניו ונדע כי נאמן אתה להחיות מתים (סידור השלי"ה).

אחרי מורים לפני "וכל החיים" מוסיפים "וכתוב לחיים טובים וכו'" (שם ד) **ברמזיו:** ו' תיבות יש בו, כנגד ששה סדרי משנה שהם אורך ימינו (לבוש תקסב).

הטעם שהסמיכו "וכתוב לחיים טובים" עם "ועל כולם"

משום שחותם בו וכל החיים יודוך סלה אנו אומרים סמוך לזה וכתוב כלומר אם תנזור עלינו חיים טובים אז כל החיים יודוך סלה (כשמ"ג הובא בסידור הנאונים ר"ה מערכת התפילה סימן ג ב).

ובסוף ברכת "שים שלום" מוסיפים "בספר חיים ברכה וכו'" (שם ט).

הטעם שהסמיכו ב"ספר" ל"שים שלום"

כיון שאמר שים שלום מאחזיזים בזה ובספר חיים ברכה ושלום (שם).

בברכת אתה קדוש חותמים "המלך הקדוש" (שו"ע תקפב ס"ק א) הטעם: לפי שהקב"ה דן ומראה את מלכותו וממשלתו שהוא בכל משלה (משנ"ב שם ס"ק ב).

בברכת "השיבה שופטנו" כל השנה בברכת השיבה שופטנו חותם מלך אוהב צדקה ומשפט ובעשיית חותם "המלך המשפט" (שו"ע שם), **והטעם:** לפי שזה הזמן שהמלך יושב על המשפט ושופט (לבוש שם ב).

"עושה השלום": יש הנהיגים לסיים "עושה השלום" (ערוה"ש תקפב ד).

והטעם שאין אנו נוהגים כן: לפי שאין לשנות סדר התפילה מעצמנו, ומה שמבואר בקדמונים לומר עושה השלום כוונתם לעושה שלום שבסיום הקדיש.

הטעם שמוסיפים בשלוש ראשונות אך שאמרו חז"ל "אל ישאל אדם צרכיו לא בשלוש ראשונות ולא בשלוש אחרונות" (ברכות לד, א) הני מילי בצרכי יחיד אבל בצרכי רבים שרי (תוס' ברכות שם ד"ה לא בשם ר"ח ורבינו האי).

נוהגים כשמוגיע הש"ץ ל"זכתב לחיים", וכן "בספר חיים" הציבור אומר תחילה וכתוב והש"ץ חוזר אחריהם.

הטעם שהציבור אומר רק בשתיים אחרונות ולא בשתיים ראשונות

לפי שני ברכות ראשונות דומה לעבד שמסדר שבת לפני רבו, ובג' אחרונות דומה לעבד הנוטל פרס מרבו והולך לו, והש"ץ הוא הנוטל פרס בעד הציבור, על כן כשנוטל הפרס כל אחד אומר עימו ונוטל חלקו לחיים טובים (בני יששכר מאמר יום הכסא אות כג).

טעם אחר: על פי דברי המור דבקשת "זכתוב, ובספר חיים" גדולה מבקשת "זכרנו ומי כמוך" ולכן מתחילים בתחילת התפילה בבקשה המועטת "זכרנו", וא"כ לא יתכן שאחרי שאמרו בלחש "זכתוב ובספר" שהם הדבר היותר גדול יאמר שוב עם החזן "זכרנו ומי כמוך" שהוא פחות חשוב (ילקוט אברהם תרב).

טעם אחר: מפני שבהם נאמר "חיים טובים" (מעמי המנהגים).

יש שנהגו לומר גם "זכרנו ומי כמוך". **ולמנהג הגר"א** אין לחזור כלל (מעשה רב דר).

קדיש

בקדיש מוסיפים "לעילא ולעילא"

והטעם: לפי שבעשרת ימי תשובה הקב"ה יושב על כסא דין והכל צריכין לשבחו ולפארו ולבקש רחמים על דינו (לבוש תקפ"ח).

"מכל ברכתא": בימים אלו אין אומרים "מן כל ברכתא" ככל ימות השנה אלא "מכל", **והטעם:** כדי שיהיה בסך הכל כ"ח תיבות בקדיש (משנ"ב נו ב).

בקדיש אומר "עושה השלום", והטעם: לפי שעושה השלום בנימטריא ספריאל לומר שביום זה סופר וכותב הש"י זכויותיהם של ישראל ומזכירים אותו עכשיו שיכתוב אותנו לחיים טובים ולשלום (לבוש תקפ"ח).

שחרית

מזמור מעמקים: יש שאומרים מזמור "מעמקים" אחרי "שתבח" (משנ"ב נד ס"ק ז), **והטעם:** כי בכל יום מאלו עשרה ימים מתעורר אחד מעשרה העמקים הנזכרים בספר היצירה (הארי"י פרי עץ חיים שער תפילות ר"ה עין שם).

יש נוהגים כהגר"א ואין אומרים מזמור זה, והטעם: לפי שהמנ"א שמביא דין זה מסיים וצ"ע, ובנותו דקשה לו איך אפשר להפסיק בין ישתבח ליוצר והרי נפסק בשו"ע (או"ח נד ג) שהמספר בין ישתבח ליוצר עברה היא וחוזר מעורכי המלחמה, ולכן הנוהגים כדעת הגר"א אין אומרים מזמור זה.

יש שנהגו לומר אחרי חזרת הש"ץ.

הטעם לנוהגים לומר מזמור זה ואינם חוששים להפסק: משום שלא אסרו להפסיק אלא במילי דעלמא, אבל דברי שבת מעין המאורע מותר (נודע ביהודה בשם המהרש"ל).

ב. י"ג מידות בפתחת הארון: ביום שיש בו קריאת התורה (תענית, שחרית ומנחה, וימי שני, וחמישי) אומרים בפתחת הארון "י"ג מידות של רחמים" ותפילת "ריבונו של עולם" של ראש השנה וכו' בלחש כמו שמובא בסידורים (לוח א"י), **ומנהג הגאון** שלא לומר (מעשה רב).

בשבת אין אומרים זאת, **והטעם:** לפי שאין מבקשים בקשות בשבת.

ג. אבינו מלכינו: אומרים אבינו מלכינו אחר תפילת שחרית ומנחה מלבד משבת (שו"ע תרב א), **והטעם שאין אומרים בשבת:** לפי שאין מבקשים בקשות בשבת (שו"ע תקפ"ד). **טעם אחר:** לפי שא"מ ניתקן כנגד ברכות אמצעיות של שמו"ע וזה לא שייך אלא בחול (לבוש הובא בכה"ח תקפ"ד).

פתחת הארון: נוהגים לפתוח את הארון הקודש באמירת א"מ (סידור תהלה לדוד לבעל התניא).

עמידה בשעת אמירת א"מ: יש אומרים שיש לעמוד אף שארון הקודש סגור (ערוה"ש תקפ"ד ב) **יש אומרים** שהמנהג לעמוד כיון שארון הקודש פתוח בשעה שאומרים א"מ (אגרו"מ או"ח ח"ה סימן לח אות ד).

מנחה – בתפילת מנחה מוסיפים "אבינו מלכינו" כנ"ל, ובמנחה של ערב שבת שובה אין אומרים "אבינו מלכנו" (משנ"ב תרב ס"ק ג), **והטעם:** כתחנן שאין אומרים כיון שהוא סמוך לכניסת השבת (מחז"ש תקפ"ד ג).

סליחות – מוסיפים סליחה של "עקידה" – "זכור ברית אברהם ועקידת יצחק" בכל לילה, **והטעם:** להזכיר זכות עקידה שתעמוד לנו (מט"א תרב ס"ק ז).

בבית הכנסת

משאירים עד אחר יו"כ את הפרוכות הלבנות שעל ארון הקודש והבימה.

ברכת הלבנה

יש שנהגו לקדש הלבנה לפני יו"כ דהיינו מוצ"ש שבת שובה, **והטעם:** שתבוא מצווה זו ותוסיף על זכויותינו (לבוש תרב ב וכן כתב הגאון). ואולי תכריע היא את הדין לזכות ביום הדין.

מעלה לשיטה זו לפי שיש חשש שלא יוכל לקדש הלבנה אחר כך מפני העננים (ספר בית מאיר תכו).

יש שנהגו לקדש הלבנה במוצאי יו"כ וכך נתפשט ברוב בתי הכנסת, **והטעם:** שקידוש הלבנה ראוי יותר לאומרו כשהוא מבושם ובשמחה וקודם יו"כ מאויימים מכוח הדין ואין שרוין בשמחה (רמ"א תרב א, משנ"ב תכו ס"ק ט).

והטעם שאין חוששים לטעם שמוצא זה תכריע לכך זכות כיון שממתינים לכבוד המצווה כדי לקיימה בשמחה נחשבת ההמתנה עצמה כמצווה שתכריע לכף זכות (לבוש תרב ב).

מנהגים שנהגים בימים אלו

אין נושאים נשים בימים אלו (מטה אפרים תרב ה חכמת שלמה תרב)

והטעם: לפי שנישואין יש בהם שמחה, ובימי דין אלו אין ראוי לשמח כל כך (אלף המגן תרב ה). **טעם אחר:** דאמרו חז"ל (ירושלמי פ"ג דביכורים ה"ג) הנושא אשה מוחלים לו על כל עונותיו וא"כ בתחילת השנה אין לעשות השתדלות של מחילת עונות עד יו"כ שהקב"ה בצירוף עצמו של יום מוחלין לו עונותיו ואם משתדל בתחילה על מחילת עונות קודם יו"כ הוי כמרים יד במלך (חכמת שלמה שם).

קניית ד' מינים: יש הנוהגים לקנות בימים אלו ארבעת המינים, **והטעם:** כדי שתצטרף מצווה זו לזכותם ואם יודע שלאחר יו"כ ימצא מהודרים יותר ידחה קנייתם (מטה אפרים תרג ס"ק ה, קצשו"ע קל ו).

יש הנוהגים להוסיף בברכת המזון בעשרת ימי תשובה "הרחמן הוא יחדש עלינו שנה טובה" כמו בראש השנה (מטה אפרים תרב ס"ק א).

שבת שובה

שבת שבין ראש השנה ליום כיפור נקרא "שבת שובה" **הטעם שנקראת בשם זה:** על שם שמפטרים בהפטרה (הושע יד ב) "שובה ישראל" (מטה משה תתלג), **טעם אחר:** לפי שהם ימי תשובה (לבוש תרג א).

דרשה שבת שובה רב בית הכנסת נושא דרשה לחיזוק העם בכדי שיחזרו בתשובה, יש הנוהגים למסור בלילה, יש שדורשים ביום, ויש שדורשים במנחה של שבת, כדי שכולם יוכלו להתאסף לשמוע ומדבר בענייני יו"ב וסוכות בהלכה ובאגדה.

התעטפות בצלית יש מקומות שבהם הרב מתעטף במלית בשעת הדרשה, **והטעם**: מפני כבוד הציבור (אלף המגן תרב כג).

מעריב ליל שבת - המלך הקדוש: בברכת מעין שבע אומר הש"ץ "המלך הקדוש" (ש"ע מט"א תקפב ג), **והטעם**: לפי שעכשיו הם ימי דין שהקב"ה יושב ודן את העולם ומראה מלכותו וממשלתו שהוא בכל משלה (לבוש שם ב).

הפטרה: נוהגים שאין נער אומר הפטרת "שובה ישראל" (משנ"ב תרב ס"ק יא). ובמטה אפרים (תרב ס"ק מ ובקצו"ש קל ה) כתב ויש לקרות להפטרה זו לאיש חשוב.

צורת ההפטרה: מתחילים בשובה ישראל מתרי עשר (סוף הושע יד ב) ומסיימים בנביא יואל "תקנו בשופר" (יואל ב א) עד "לא יבשו עמי לעולם" (שם כו) **הטעם שנהגו להוסיף פסוקים מנביא יואל בסוף ההפטרה**: לפי שהנבואה מסתיימת "ופושעים יכשלו בם" ורצו לסיים בדבר טוב (משנ"ב תכה ס"ק כג).

טעם אחר: לפי שפסוקים אלו יש בהם רק תשע פסוקים ואין פוחתים בנביא פחות מכ"א פסוקים לכן צריך להוסיף מנבואת יואל (מטה משה תתלב).

מנחה - אמירת צדקתך: במנחה של שבת שובה אומרים "צדקתך צדק" אע"פ שיו"כ חל יום למחרת (ש"ע תרב), שלא כמהרי"ל שאמר שאין לאומרו מפני שנאמר בו "משפטיך תהום רבה" ואנו מבקשים "ואל תבוא במשפט עימנו" (מטה משה תתלג).

פרקי אבות - אין אומרים פרקי אבות

והטעם: משום שעיקר הסיבה לומר פרקי אבות הוא בכדי שיעסקו בתורה ולהשמיע להם דברי מוסר ותוכחות ביום הפנוי, ובשבת זו בלאו הכי דורשים בכל הקהילות בדברי מוסר (לבוש תרג א).

ערבית מוצ"ש: בתפילת ערבית של מוצ"ש אין אומרים "ויהי נועם", **והטעם**: לפי שצריך שכל השבוע יהיה ראוי למלאכה משום דכתיב בו "ומעשה ידינו כוננה עלינו" ויו"כ אסור במלאכה (משנ"ב שם ס"ק ג).

מלוה מלכה יסדר שולחנו בפריסת פת כדי ללות השבת אף שבכל השנה אין נוהג לאכול פת במלוה מלכה בשבת זו יאכל פת, **והטעם**: לפי שבימים אלו יש להדרר כל מצווה ומצווה ביתר שאת (מטה אפרים תרב ס"ק מז).

מנהג כפרות

מנהג הכפרות מובא בפוסקים כאשר המוחרר שבהם לעשות עם תרנגול לבן שישחט מיד אחרי הכפרות, ואת הבשר יחלק צדקה לעניים. (וכן כתב האר"י ז"ל בספר הכונות על פי הקבלה ושל"ה) ואין לשנות כי הוא מנהג.

הרמב"ן והרשב"א ביטלו מנהג הכפרות משום דרכי האמורי (ש"ע תרה א). דחינו שהיו עושים כן לשם ניהוש.

והטעם שאין אנו חוששים לזה דכל דבר שיש בו טעם אין לחשוש (מהרה"ק ריב"ש עין ש"ע יור"ד קעה א).

הטעם בעשיית כפרות

כדי לעורר האדם את העם בתשובה ויחשוב בשכל מה שנעשה לתרגול היה צריך להעשות לו (טור).

טעם אחר: דמיון שעיר המשתלח שהיה מכפר על כל ישראל דחינו כשם ששעיר המשתלח נשא את עון של ישראל אל ארץ נזירה כך התרגול נושא עון כל אחד ואחד וכאשר שוחטים אותו נעלמים העוונות וכלים מן העולם (מהזור ויטרי הלכות יום הכיפורים ה).

טעם אחר: זכר לעקידת יצחק שעל כל אבר שהקריב אמר זה תחת אבר של פלוני בני (א"ר תרה ז בשם ספר אמרכל מטה אפרים תרה ס"ק ב).

הטעם שעושים בתרגול [ולא בשאר עופות או בהמות].

לפי שיותר מצוי תרגול בחצרות הבתים ונוח להשגה (טור תרה).

טעם אחר: לפי שהתרנגול נקרא גבר [ונראה שזהו כדברי המהרש"א בנמשין (נ"ו, א) על אמרם דמפקי תרנגולא ותרנגולתא קמיהו דחתן וכלה לפי שהתרנגול נקרא גבר (נפש חיה תרה א), ו] והאדם נקרא גבר והוא גבר במקום גבר (שם טור). וזהו כפעולה דמיונית לאדם (נפש חיה שם).

יש שהקשו על טעם זה: מדוע לאשה לוקחים תרנגולת הלא הנקבה והתרנגולת שתיהן אינן קרויין גברא (יעב"ץ במור וקציעה תרה)

טעם אחר ללקיחת תרגול: לפי שרצו דבר שאינו קרב לגבי מזבח כדי שלא יראה כמקריב קדשים בחוץ ותרנגול אינו קרב על גבי המזבח (נוהג כצאן יסף בהלכות ערב יו"כ סימן ב, יעב"ץ מור וקציעה תרה).

"ובחרים תרנגולים לבנים" (ש"ע תרה א), **הטעם שלוקחים תרגול לבן**

על דרך הפסוק (ישעיה א יח) "אם יהיו חמאיכם כשני כשלג ילבינו" (ש"ע שם א)

טעם אחר: לפי שהתרנגול הלבן הוא המוחרר כדאמרינן בב"מ (פז, ב) מובחר שבעופות תרנגולת וגם הם טובים יותר לאכילה מצד הרפואה א"כ נעשת המצווה כפולה ועל הצד היותר טוב (אלף המגן תרד ב).

טעם אחר: כיון שהשחור הוא תוקף הדינים המחשיך פני הבריות כמש"כ בזוהר (אלף המגן תרד ב פ' ויחי ח"א ריח ע"ב).

תרנגול גדול: לכתחילה ייקח תרנגול גדול שנקרא גבר ונקרא גבר משהתחיל לקרות קריאת הגבר (מטה אפרים תרה ד מקור חיים תרה).

הקפדה כפרות על תרגול דווקא

הגריש"א כתב שראוי להקפיד על מנהג הכפרות לעשות דווקא בתרנגולים ואף מי שמנהג אבותיו מחו"ל או מא"י לערוך כפרות במעות צריך לנהוג בא"י כמנהג המקום ולעשותם על תרנגולים, (הלכות חג בחג ימים נוראים עמוד רעו הערה 2), וכשיש חשש כשרות ודאי שעדיף לעשות על מעות (גלאט תשסח עמוד 154).

דגים: באלף המגן (תרד יא) כתב לעשות כפרות בדגים וכתב שיותר טוב מעופות כיון שבעופות יש חשש בשעת השחיטה והבדיקה ובמשנ"ב (תרה ס"ק ד) כתב לעשות בדגים אם אין לו תרנגול. ומכל שכן לאשה כי עיקר הטעם שלוקחים תרנגול משום שתרגול נקרא גבר, וגבר תחת גבר אבל בנקבה לא שייך טעם זה כי הנקבה והתרנגולת שניהם אינן קרויין גברתא (מגן האלף תרד יא).

בכסף: בחיי אדם (כלל קמד ד) כתב שיש נוהגים לסובב על הראש בכסף וליתן לצדקה וכתב המגן אברהם (תרה ה) כשעושה עם כסף צריך לעשות כפי שיווי העוף (משנ"ב שם ס"ק ו).

וכתב באורח הטעם כי כסף בכתוב מלא כ"ף סמ"ך פ"א בנימטריא כפרה (הובא באלף למנן תרד יא).

השלי"ה כתב שלא ייקח כסף מעשר אלא ממון שלו בלבד (שלי"ה א"ר תרה ו, בבאר היטב תרה ד, משנ"ב שם ס"ק ו).

הטעם שלוקחים מינים שאינם ראויים להקרבה כדי שידעו הכל שלא לשם קרבן עששו זאת אלא כדי להשביע עינו של רשע שהוא היצר הרע, הוא השמן, הוא מלאך המות, החפץ בהשחתת העולם ומקטרג על הבריות כדי שימסרו בידו, וכשישחט כל אדם בעל חי במקומו ויחשב כאילו שחט את עצמו אין לו מקטרג (לבוש תרה א).

ליתן הכפרות לעני או לפדות הממון שנותנים לעני (שו"ע תרה א) וטוב יותר לפדות, **והטעם**: שאינו בוש כל כך העני לקבל את כסף הכפרות, כמו אם נותן לו את התרנגול שעשה עליו את הכפרות (באר היטב תרה ד).

זמן עשיית כפרות

כפרות על תרנגול לכתחילה יש לעשות באשמורת הבוקר של ערב יו"כ (מטה אפרים תרד ג), **והטעם**: דאז נזכרים הרחמים (משנ"ב תרה ס"ק א).

מנהגים לעשות הכפרות בכל עשרת ימי תשובה, **והטעם**: משום ריבוי השחיטה אצל השוחטים ועלול לבוא לידי נבילות, שכבר נמצאו כמה פעמים סכינים פגומים, לכן טוב יותר לשחוט כמה ימים לפני יו"כ כי כל עשרת ימי תשובה הוא זמן לכפרות (משנ"ב תרה ס"ק א).

כשעושה כפרות בדגים או במעות אין שעת הדחק וראוי לעשות בערב יו"כ (אלף המנן תרה ב פרי מגדים).

זמן השחיטה

כדאי לשחוט באשמורת הבוקר אחר סליחות, **והטעם**: כי אז הרחמים נזכרים (משנ"ב תרה ס"ק ב מטה אפרים שם ג), וכן לכתחילה יש להסמיק את השחיטה לעשיית הכפרות (רמ"א תרה א).

יש אומרים שאין לשחוט קודם שיאיד הזים, **והטעם**: דוגמת קרבן שאין שוחטים בלילה (ניירות שמשון הובא באלף המנן תרה ה). ויש שוחטים אחר תפילת שחרית (מטה אפרים תרה ס"ק ג).

המנהג לקחת תרנגול לזכר ותרנגולת לנקבה (כ"י תרה בשם תשב"ץ).

אשה מעוברת יש אומרים שצריכה לקחת גם תרנגול זכר, **והטעם**: אם העובר זכר התרנגול על הזכר ואם העובר נקבה יתכפרו שניהם היא עצמה והעובר באחד, דסברי ששנים רשאים ליקח כפרה אחת (משנ"ב תרה ס"ק ג).

יש אומרים שיש ליקח ג', ב' נקבות לאשה ולעובר ותרנגול שמא העובר זכר דסברי שאין ליקח כפרה אחת לב' אנשים (עיין שו"ע הרב תרה ג).

מן הראוי לקחת לכל אחד מבני הבית תרנגול בנפרד

ומי שאין ידו משגת לקחת לכל אחד מבני הבית תרנגול יכול לקחת לכל הבנים תרנגול אחד ולכל הבנות תרנגולת אחת והעיקר הכוונה שהוא ראוי למיתה ומחליף זאת עם התרנגול ויתחזק לבקש רחמים (מטה אפרים תרה ב, משנ"ב שם ס"ק ד).

אין לעשות כפרות בזה אחר זה עם אותו תרנגול אלא אם עושה לכמה אנשים יעשה לכולם ביחד (הגריש"א הלכות חג בחג ימים נוראים עמוד רעו הערה 21).

סדר עשיית כפרות

טבילה קודם כפרות יש שנהגו לטבול קודם עשיית הכפרות (מט"א תרד ס"ק ו).

אמירת פסוקים "בני אדם וכו'" לפני הכפרות, **והטעם**: באמירת פסוקים קודם הכפרות כדי שלא יטעו לומר שעושים הכפרות משום נחש (מאירי בחיבור תשובה עמוד 398).

צורת הכפרות: לוקח התרנגול ביד ימין ואומר הפסוקים "בני אדם" וכו' ואחר כך מסובבים התרנגול [או הכסף או הדגים] ואומר ג' פעמים: "זה חליפתי זה תמורתו זה כפרתי (ר"ת חת"ך והוא שם המלאך הממונה על החיים) זה התרנגול ילך לשחיטה ואני אלך לחיים טובים וארוכים" (לבוש תרה א, משנ"ב שם ב"ק ג).

ואם עושה במעות אומר "זה הכסף ילך לצדקה ואני אלך לחיים טובים וארוכים" (סור תרה יא).

סמיכה

יש אומרים דיסמוך, **והטעם**: בסמיכה דוגמת סמיכה בהבאת קרבן. **זמן הסמיכה** אחר אמירת ג"פ זה חליפתי וכו'.

יש שאומרים: שיש למנוע הדבר, **והטעם**: משום דנראה כמקדש קדשים ושוחטן בחוץ (מ"ז תרה ס"ק ג), **והטעם לחולקים**: דסברי דאין לחוש לכך כיון שהתרנגול אינו ראוי לגבי מזבח (משנ"ב תרה ס"ק ח).

נשים בסמיכה נשים אינן סומכות, **והטעם**: דומיא דקרבן שאינן סומכות (טהרת השולחן תרה) וכן קטן (ע"פ הרמב"ם מעשה הקרבנות פ"ג ה"ח דקטן אינו סומך).

כוונה בעשיית הכפרות

כשהוא מסובב מעל ראשו יחשוב שהוא חייב מיתה וזה נכנס תחתיו ולכן יש הנהגים לזורקו מיד אחר הכפרות לרצפה מדין סקילה, ומה שהשוחט תופסו אצל הצוואר ושוחטו ומחרכין אותו באש היא דוגמת שרפה הרג וחנק, ואין לו אדם לחשוב שהתרנגול נכנס תחתיו להיות נידון במקומו על ד' מיתות ב"ד, אלא רק שעל ידי זה יתעורר האדם לתשובה וישם בלבו כי הוא ראוי שיעשה לו כן וישוב בתשובה שלמה (משנ"ב תרה ב).

שוחטים התרנגול ואת הבשר נותנים לעניים ומהגים לזרוק את

המעיים שלהם על ראש הגג שיהיה לעופות השמים (טור תרה)

והטעם: לפי שתרגומים נהנים מהגזל, והמעיים הם בית הקיבול שלהם לגזל, לפיכך זורקים אותם והוי אזהרה לבני אדם לזוהר מהגזל (מרדכי סוף יומא ס"ס תשכז).

טעם אחר: כדי לרחם על עופות השמים שיהיה להם מה לאכול, ואע"פ שאין חיוב מזונותיהן עליו, שהרי אינם שלו, "דכתיב ורחמיו על כל מעשיו", וכל המרחם על חבריו (ולאו דווקא חבריו אלא על כל בריאה ובריאה) מרחמים עליו מן השמים, ובמיוחד בימים אלו שמבקשים שהשי"ת יחון אותנו וירחם עלינו יש לנהוג ברחמים גדולים (תשב"ץ קבו הובא בב"ח תכה).

הירות באמירתו

יש לזוהר שלא לומר הפסוקים במקום מינוף מצואת התרנגולות.

להערות לתרומות והנצחות י. לב ראב"ד אלעד 052-7668608

לקבלת העלון במייל: lev17382@gmail.com